

1994'te Türk müzelerinden çalınan ve basından gizlenen eserlerin listesini açıklıyoruz

Müzeler Nasrettin Hoca'nın türbesi gibi

► Çalınan eserlerin fotoğrafları zamanında televizyonlara ve basına dağıtılsaydı, bunların çoğu yurtdışına kaçırılmadan Türkiye'de ele geçirilebilirdi. ► Erdek Müzesi bahçesinden eser çalındığını genel müdürlük altı yıl fark etmedi. Cumhuriyet'in Erdek muhabiri olayı ortaya çıkarıp yazdıktan 4 ay sonra genel müdürlük hırsızlığı fark etti.

► Müze envanterleri çok zayıf. Kayıtlar düzgün değil. Eserlerin çoğunun hatta yarım yüzyıl önce müzeye gelmiş olanların bile fotoğrafları yok. Uluslararası kuruluşlar bu eserleri bulmakta Türkiye'ye yardımcı oluyor. Ancak fotoğraf olmadığı için Kültür Bakanlığı bu eserlerin Türkiye'ye ait olduğunu kanıtlamakta aciz kalıyor.

ÖZGEN ACAR

Aydın'ın "Nysa" antik kentindeki tarihi eserlerin vinç ve kamyonlarla üçüncü kez çalınması olayı, çarpıcı boyutlara ulaşan pek çoğu gizli kalmış müze soygununu da ortaya çıkardı.

Bugüne değin çoğu her nedense Türk kamuoyundan gizlenen 1994 yılındaki müze soygunlarının dökümünü şu uluslararası kuruluşların belgelerinden derledik:

New York'taki "Uluslararası Sanat Araştırma Vakfı" (IFAR) ve "Archaeology" dergisi, merkezi Fransa'nın Lyon kentinde bulunan "Uluslararası Polis Örgütü" (INTERPOL) çeşitli uluslararası müzayede kuruluşlarının ortaklaşa kurduğu ve merkezi Londra'da bulunan "Kayıp Sanat Kütüğü" (The Art Lost Register) ile "Trace" dergisi.

IFAR'dan bir yetkili "Türk hükümeti, son birkaç yıldır müzelerden çalınan pek çok eser hakkında bize başvuru yaptı. Bunları, ya fotoğraflarının kütüğü ya da maddi değerlerinin azlığı nedeniyle bültenimizde yayımlayamayacağımızı Ankara'ya bildirdik" dedi. Bu nedenle müzelerden çalınan eserlerin, yayımladığımız dökümden daha fazla olduğu anlaşıyor.

Oysa, çalınan eserlerin fotoğrafları ile bilgileri anında Türk televizyonu ile basına dağıtılsaydı belki de bazılarının yurtdışına çıkışı önlenebilirdi.

Sorumsuzluklar

1994 yılında Türk müzelerindeki soygun listesi incelendiğinde yetkililerin şu "sorumsuzlukları" dikkati çekiyor:

1. Eskişehir'de Seyitgazi'den çalınan eserlerin envanter numaralarındaki son iki rakam, bunların müzeye geliş yılını gösteriyor. Eserlerin müzeye 1968-88 yılları arasında geldiği anlaşıyor. Aradan geçen 27 yıl boyunca eserlerin fotoğraflarının çekilmesinin ihmal edilmesinin suçu, elbette bugünkü yöneticilere yüklenemez. Ancak fotoğraf çekiminin hâlâ gerçekleştirelmemiş olması da aynı bir gerçek.

Yurtdışında herhangi bir müzayedeye evi, bunları açık arttırmaya çıkarsa, elinde fotoğraf bulunmayan genel müdürlük, bu eserlerin Türkiye'den çalındığını nasıl kanıtlayacak?

Adana Müzesi'nden çalınanlar

Bundan 7 yıl önce Adana Müzesi'nden pek çok eser çalınmıştı. Bunlardan biri de değerli bir bronz boğa heykeli idi. O sırada New York'ta konuştüğüm ve özellikle "boğa heykeli" koleksiyonu yapan bir Amerikalı bana "Yeni bir bronz boğa heykeli satın aldım. Türkiye bunun envanter fotoğrafını gösterisin, eser çalıntı ise hemen geri vereyim" demişti.

Bu öneriyi Ankara'ya ilettiğimde "envantere kayıtlı bir fotoğraf bulunmadığı" üzüldükçe bildirilmiş ve eserin geri alınması olanağı da ortadan kalkmıştı.

Elimde son yıllarda antika galeri ve müzayede evlerinde satı-

BASSIZ KADIN HEYKELİ - İzmir Müzesi'nden geçen yıl çalınan bu başsız kadın heykelinin fotoğrafı olduğu için geçen hafta İsviçre'de bulunduğunu Interpol açıkladı. (Üstte)

BRONZ BOĞA - Yedi yıl önce Adana Müzesi'nden bir bronz boğa heykeli çalıntı. Amerikalı koleksiyoncu "Fotoğrafiyla kanıtlayın, boğayı geri vereyim" diyor. Fotoğraftaki Hitit boğası acaba o mu? New York'ta 4 milyar liraya satılıyor. (Sağda üstte)

CAM ESERLER - Eskişehir Seyitgazi'den 14 parça eser çalıntı. Çoğunun fotoğrafı yok. Müze armut biçimli cam eserlerden söz ediyor. Renk, biçim ve ölçüler fotoğraftaki cam eserlere uyuyor. Acaba çalınanlar bunlar mı? (Sağda, ortada)

HABERİN KUPÜRÜ - 16 Aralık 1993'te yayımlanan Cumhuriyet'te ilgililerin dikkatini Erdek Müzesi'nin deposundan çalınan bir erkek heykeline çekmiştik. Haber "Başsız Heykelin Başına Gelenler" başlığını taşıyordu. (Sağda altta)

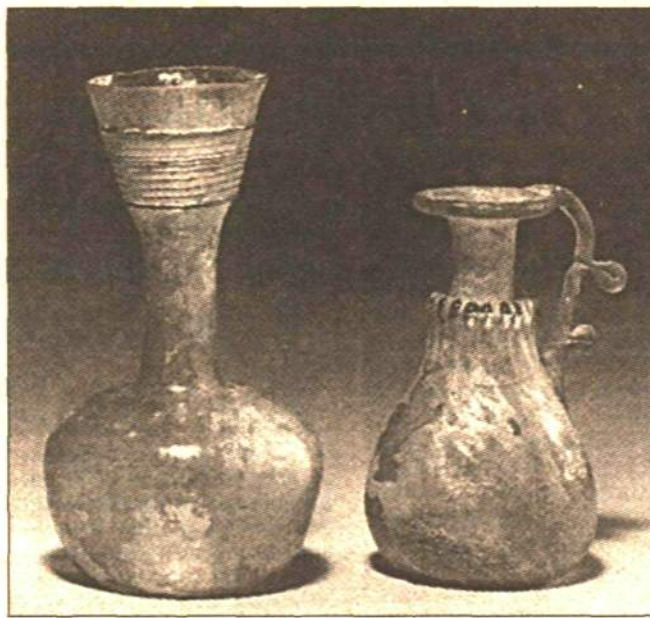
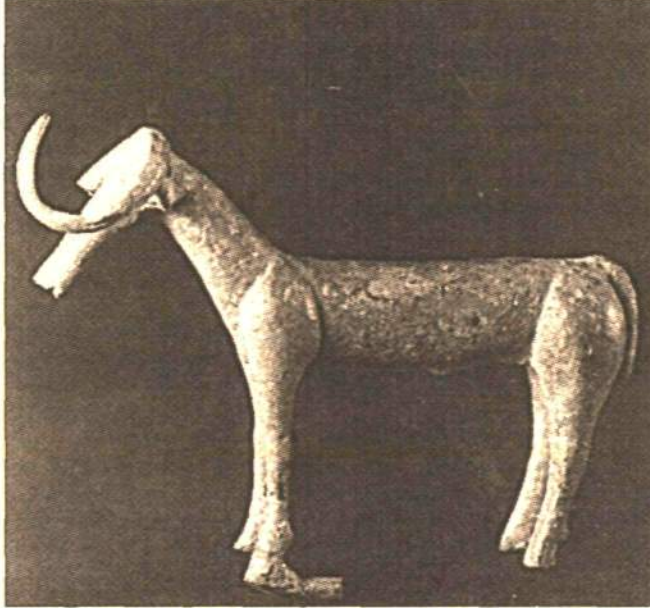
şa çıkarılan boğa heykellerine ait çeşitli resimler bulunuyor. Bunlardan birini örnek olarak sayfalarımızda yayımlıyoruz. 105 bin dolar (yaklaşık 4.3 milyar lira) istenen bu Hititlerden kalma bronz boğa heykelinin nerede satıldığını genel müdürlüğe bildirdim. Bu boğa heykeli, ya Adana Müzesi'nden çalınan ise Kültür Bakanı ile genel müdür bunu nasıl kanıtlayacak?

Seyitgazi'den çalınan cam eserler

Fotoğraf konusunda bir başka örneği, Seyitgazi'den çalınan cam eserler ile ilgili olarak ve-

rebilliriz. Müzenin (renk, biçim ve boy) tanımına uygun iki cam eserin fotoğrafını yayımlıyoruz. Bu iki cam eserin bulunduğu yeri de biliyoruz. Genel müdürlük, yapacağı araştırmada fotoğrafını yayımladığımız cam eserlerin bunlar olduğunu saptarsa, ellerinde fotoğrafları bulunmadığına ve kanıtlayamayacağına göre, bu ihmalin sorumlusu kim olacak?

Fotoğrafhanesi olmayan, filmi bulunmayan müze müdürü mü yoksa bu ödenekleri kendisine sağlayamayan genel müdür ya da Kültür ve Maliye bakanları mı?

Fotoğrafın önemi, İzmir Müzesinden çalınıp da geçen hafta Interpol'ün İsviçre'de bulunduğunu bildirdiği 84 cm'lik başsız kadın heykeli olayı ile bir kez daha kanıtlandı. Fotoğraf olmasaydı, eser nasıl bulunacaktı, Türkiye'den kaçırılanın bu olduğu nasıl kanıtlanacaktı?

Acaba genel müdürlük 1994 yılında kaç müzede, kaç yeni fotoğrafhaneye kurmuş, kaç eserin fotoğrafını çekirtmiştir?

'Başsız Heykelin Başına Gelenler'

2. Yabancı kaynaklar arasında inceleme yaparken bir başka il-

ginç olayla karşılaştık. Cumhuriyet'te 16 Aralık 1993'te ilgililerin dikkatini Erdek Müzesi'nin deposundan çalınan bir erkek heykeline çekmiştik. "Başsız Heykelin Başına Gelenler" başlıklı haberimizde "arkaik" döneme ait heykelin öyküsü kısaca şöyleydi:

26 Mayıs 1989: Arkadaşımız **Kutlu Esendemir**, heykelin çalındığını ilk kez Cumhuriyet'te açıkladı. Haberde, heykelin 1988'de çalındığı yazılıydı.

13-17 Eylül 1989: Garipir, zamanın genel müdürü, bu habere, ancak dört ay sonra depoda sayım yaptırıyor.

Yabancı kuruluş kayıtlarına göre

Hırsızlıkların dökümü

1994'te Türkiye müzelerinden çalınan, basından gizlenen eserlerin listesi, yabancı kuruluş kayıtlarına göre şöyle:

Ocak: 1. Manisa Gölköy'den Roma dönemine ait, at üzerindeki bir suvari, geride biri kalkan tutan ve yüz yüze iki piyadeyi bir savaş sahnesinde gösteren mermer kabartma parçası.

2. Kütahya'nın Aizanoi örenyerinde Roma dönemine ait mermerden bir mezar taşı.

24 şubat: Milas Müzesi'nden, Roma imparatorluk dönemine ait, sol yanı yuvarlak, sağ yanı çapraz kırık olan ve saçları omuza inen bir insan maskesinin taşta kazınmış kabartması. (32x62x34 cm)

28 şubat: İzmir Müzesi bahçesinden çalınan 1927'de Efes'ten gelen, Roma dönemine ait, mermerden kadın heykeli. Giyimi ayaklarına kadar iniyor. Baş, her iki el ve sol ayağın ucu eksik (84 cm).

28 şubat: Marmara'da Saraylar'dan çalınan beşinci yüzyıla ait mermerden Korint sütun başlığı. (29x24x37 cm)

Mart: Gönen Müzesi'nden iki Roma mezar taşı ve sütun kidesi.

7 nisan: Müze soygunlarının en ilginç Eskişehir Seyitgazi'de yaşandı. 14 parça tarihi eser çalıntı. Soygunun dökümü şöyle: A) Helenistik dönemden Herakles heykelinin kolunda duran çocuğun kafası koparıldı (Envanter numarası: A874, 88/a).

B) Lületaşından 99'luk siyah tespih (1128/76).

C) Roma dönemine ait eserler:

a. Bir erkek başı. Heykel, beyaz mermerden taçlı, sakallı, bıyıklı, taranmış saçlı, yüzü temiz değil, burunla sakalı okside olmuş (A. 382.73). Fotoğrafsız.

b. Kısa, seyrek-hafif dalgalı saçlı, sakallı, bıyıklı, yaşlı, kederli bir erkek. Boyun ve çenenin sol yanı kırık (a. 260.68). Fotoğrafsız.

c) Çıplak kadın heykeli. Mevzun vücutlu, dirsek ve dizleri kırık, dayandığı nesneyi örtecek kadar uzun kıvrıkcık saçlı (A.225.68). Fotoğrafsız.

d) İmarator Hadrian dönemi, mermer figür, omuzları ve dizleri kırık. Sol elinde bir nesne tutuyor. Sağ eli tümüyle kırık (12.5X8 cm), (A.112.68). Fotoğrafsız.

e. Beyaz mermer Hadrian dönemi, kahverengi, boya izleri var. Sakallı adam, sol bacak dizden, sağ bacak kalçadan kırık, kısa kollu bir giyecek dizine kadar iniyor ve göğsüne çapraz sarkan bir pelerin var. Büyük olasılıkla sağ elinin altında bir çocuk ve sol elinde bir nesne bulunuyordu (27.5x8 cm), (A. 111.68). Fotoğrafsız.

f. Beyaz mermer, zengin giysili bir erkek heykeli, yüzü belirgin değil. Kıvrıkcık saçlı, sol eli karnında elbiseyi tutuyor, belinden kırık (17x12 cm), (A.110.68). Fotoğrafsız.

g. Sarı cam şişe, uzun boyunlu, armut gövdeli, hafif çatlağı var. 5.5 cm çapında (A. 393.74). Fotoğrafsız.

h. Mat yeşil cam goblet, yukarı doğru daralan, kare gövdeli, çatlağı var. (6.2 cm), (A.261.68). Fotoğrafsız.

i. Mat yeşil goblet, ağızdan, gövdeye inen kalın çizgiler var. Kısa konik kaideli (9.7 cm), (A.123.68). Fotoğrafsız.

j. Koyu yeşil cam şişe, ağız geniş ve uzun boyunlu, armut biçimli gövde. (11.5 cm), (A.123.68). Fotoğrafsız.

k. Mat yeşil cam sürahi, yuvarlak boyun, elma biçimli gövde, ağızda ve gövdede çatlak. 18.5 cm. (A.15.69) Fotoğrafsız.

l. Koyu mavi cam tabak, kaideye doğru daralıyor, yılan biçimli iki sap, bazı çatlak ve kayıp parçalar var. 15.5 cm. çapında (A.14.68). Fotoğrafsız.

24-28 nisan: İstanbul'da birtürbeden 17 parça İznik seramik karosu, beyaz fon önünde çiçekler, mavi, yeşil renkli.

Haziran: Afyon Sülümenli'den (Blaundus) Roma dönemi, mermerden üç kadın heykeli.

22 ağustos: Kütahya Aslanapa'da Örenköy'den Roma dönemi mezar taşı İ.S. 2. yy, altta metal menteşeli çift kapaklı bir kapı görünüyor. Üstte bir erkek, bir kadın, sağ elleri kalpleri üzerinde. (71x80 cm).

14 Eylül: Antalya Perge'den maske kabartmalı mermer giriş parçası (38x61x41 cm).

24 aralık: Isparta Yalvaç'tan Roma dönemi mermerden iki Medusa başı, biri 30x32x26 cm, ötekisi 27x28x23 cm.

27 Kasım 1990: Heykel New York'ta "Hesperia Arts Auction Ltd'nin müzayedesinde satışa çıktığında uluslararası ilişkilerden kopuk genel müdürlük, bu satışa da her zamanki gibi atlıyordu.

14 Aralık 1993: Heykelin New York'ta Sotheby's de yeniden müzayedeye çıktığının farkında olmayan genel müdürlüğün dikkatini bu satışa çekti.

Sakallı erkek başı

Aynı müzeden o tarihte, biri Helenistik döneme ait mermerden bir kadın başı, ikincisi Roma dönemine ait mermerden

Eros gövdesi ve üçüncüsü fazlaca yıpranmış sakallı erkek başı heykeli de çalınmıştı.

Interpol uyarı

Interpol, 1994'te yayımladığı bir bildiride, her üç eserin fotoğrafını antika galerilerine müzayedeye evlerine, müzelerine ve antikacılar ileterek bu çalıntı eserlere karşı uyardı. Bu eserlerin "1983 ve 1989 yılları arasında Erdek Açık hava Müzesi'nden çalındığı" duyuruldu. Anlaşılan, Türkiye'deki sorumlular, heykelin kaybolduğunu 6 yıl fark edememişlerdi.

Düşünebiliyor musunuz?

Anayasa gereği bunları "koruma" ve gerekli "tedbirleri" alma sorumluluğundaki TC'nin Kültür Bakanlığı eserlerin çalınmasında "6 yıl uyuduğunu" dünyaya resmen itiraf edebiliyor. Gerçeği biz açıklayalım:

1. Soygun 1988'de yapıldı. 2. Hırsızlar, bunları İzmir'de antikacılık yapan ve geçen yıl ölen **Cahit Telliagaoglu**'na sattılar.

Edip Telli'ye 100 bin marka pazarlandı

3. O da başsız arkaik torsoyu Münih'teki amcası **Edip Telli**'ye 100 bin marka pazarladı.

4. Edip Telli, Amerikalı **Robert Hecht** ile **Jonathan Rosen**'a devretti. Bu Amerikalı ikilinin ortaklığı sona erince, heykel ilk müzayedede satışa çıkarıldı.

5. Geçenlerde Los Angeles'ta iflas eden "dünya define kralı" **Bruce Mc Nall** da heykeli ikinci müzayedeye çıkardı.

Liste, kaçak kazılarda değil, bilimsel kazılarda bulunarak müzelerle teslim edilmiş eserleri kapsıyor.

Vakıfların elindeki eserlerden nelerin çalındığını ise Türkiye'de bugün kimse bilmiyor. O da bir başka konu, bir başka önemli sorun.